

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
з дисципліни

«МОДЕРНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇН ЄС»

рівень вищої освіти	другий (магістерський)
галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньо-професійна програма	Міжнародні відносини та регіональні студії: європейстика
вид дисципліни	обов'язкова
факультет	міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: к.е.н., доц. Баранова В.В.

2020/ 2021 навчальний рік

I. Навчальний контент

Тема 1. Економічна система та структура світового господарства

Економіка в структурі суспільства. Система економічних законів. Методи економічних досліджень. Поняття «світове господарство» та «світова економіка». Типи економічних систем та їх характеристика. Елементи системи світової економіки. Галузева структура світового господарства. Основні пропорції розвитку світового господарства.

Стадії економічного росту національних економік. Доіндустріальна стадія розвитку світового господарства. Індустріальна стадія та її етапи. Постіндустріальна стадія.

Тема 2. Модернізація: сутність, види, значення в сучасних трансформаційних зрушеннях та її ціннісний вимір

Основні теорії та підходи до розуміння «модернізаційні процеси». Періодизація становлення теорії модернізації. Загальні характеристики модернізації. Моделі здійснення системної трансформації. Особливості і роль політичної модернізації в сучасних трансформаційних зрушеннях.

Модернізація, постмодернізація та демодернізація (неоархаїзація), як фактор виникнення транзитної, незавершеної ситуації цивілізаційних зрушень. Характеристика їх складових елементів.

Тема 3. Становлення ринкових форм господарства країн ЄС

Типи економічних систем у світі: країни з традиційною економікою, країни ринкового типу, країни з моделями змішаної економіки. Їх характеристика.

Промисловий переворот країн як чинник змін. Промисловий переворот і індустріалізація в Англії: передумови, хід, наслідки. Особливості промислового перевороту у Франції та Німеччині.

Тема 4. Особливості економічних моделей нових членів ЄС (з 2004 р.)

Фінансово-кредитна система країн ЄС. Система економічного управління та регулювання. Внутрішні відмінності економічного розвитку країн ЄС.

Позиції нових (з 2004 р.) держав-членів в економіці ЄС: економічна та соціальна диференціація. Спільні та відмінні риси трансформаційних процесів в державах ЦСЄ. Особливості імплементації «спільного доробку» ЄС. Роль спеціальних програм адаптації до членства «Про-ексешин» та «Пост-ексешин».

Польська модель «шокової терапії» Л. Бальцеровича, наслідки її реалізації. Сучасна структура господарства Польщі, зовнішньоекономічні зв'язки. Розвиток відносин з Україною. Причини випереджаючого фінансування Європейських проектів з боку структурних фондів ЄС та фонду Згуртування.

Угорська економічна модель «градуалізму». Структура господарства Угорщини. Проблеми зовнішнього боргу.

Особливості економік Чехії та Словаччини.

Специфіка використання новими країнами-членами структурних фондів ЄС, Фонду Згуртування та фінансових механізмів європейських ініціатив.

Проблема формування оптимальної територіальної моделі Європейського Союзу. Сутність та структура Копенгагенських критеріїв членства в ЄС.

Тема 5. Модернізаційний потенціал та чинники його формування країн ЄС

Чинники формування національної економіки. Населення і трудовий потенціал. Формування ринку праці та його проблеми. Науково-технічні основи економіки. Науково-технічний потенціал та історичні науково-технічні революції в країнах ЄС (Великобританія, Німеччина, Франція).

Природно-ресурсний потенціал. Економічна оцінка природних ресурсів країн ЄС (Франція, Німеччина, Швеція, Чехія, Латвія та ін.).

Тема 6. Світова валютна система і міжнародні валютно-грошові організації як чинник модернізаційних змін країни

Міжнародні валютно-кредитні відносини. Поняття валюти і валютного курсу. Еволюція світової валютної системи.

Валютна політика. Валютне законодавство. Валютне регулювання. Міжнародні валютно-кредитні інститути та їх місце на валютно-фінансовому ринку.

Тема 7. Стратегії економічного розвитку країн ЄС

Система показників рівнів розвитку країн ЄС – СНР. Валовий внутрішній продукт, валовий національний продукт, чистий національний продукт, національний дохід. Особливості економічного розвитку країн ЄС. Сучасний рівень розвитку економіки країн ЄС.

Сучасний стан економіки країн ЄС. Зовнішньоекономічні зв'язки країн. Проблема тінізації економіки.

Тема 8. Модернізація – сучасний тренд розвитку держав та суспільства

Модернізація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів. Соціальна політика країн ЄС в умовах модернізації економіки.

Модернізація фінансової системи країн Європейського Союзу як складової європейської інтеграції. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку та модернізаційні процеси в економіці країн ЄС.

Тема 9. Розвиток інтеграційних процесів в країнах ЄС

Витоки і передумови європейської інтеграції. Ріхард Ніколас Куденгофе-Калергі. Європа після Другої світової війни: соціально-економічна та політична ситуація. Конгрес в Гаазі 1948р. і суперечка європейців і атлантистів. «План Шумана» і створення Європейської спільноти вугілля і сталі (ЄСВС). Утворення Європейської спільноти з атомної енергетики (Євроатому) та Європейського економічного співтовариства (ЄЕС).

Формування єдиної структури інститутів, що забезпечують розвиток європейської інтеграції (Європейська Комісія, Рада Європейських Спільнот, Європейський Парламент, Суд Європейських Спільнот, Європейська Рада). Початок процесу розширення ЄЕС у 1970-1980-ті рр. Підписання Єдиного Європейського Акту та його значення. Трансформація Європейських Співтовариств у Європейський Союз. Маастрихтський договір 1993р.

«Три колони» ЄС: Європейські Спільноти, спільна зовнішня та безпекова політика, співробітництво у сферах юстиції та внутрішніх справ. Амстердамський договір 1999р. Шенгенська угода про вільне (безвізове) пересування громадян. Введення єдиної грошової одиниці ЄС – євро. Розширення єврозони. Прийняття Конституції Європейського Союзу (2004р.). Лісабонський договір про реформу Європейського Союзу (2009р.). Розширення ЄС у 1990-2000-х рр. Вимоги до кандидатів для вступу в ЄС. Основні владні інститути Європейського союзу.

Тема 10. Сучасні проблеми та перспективи розвитку країн ЄС

Постіндустріалізація як головна тенденція розвитку у сучасній світовій економіці. Інтернаціоналізація, глобалізація та транснаціоналізація господарської діяльності. Інтеграційні процеси в світовому господарстві. Глобальні проблеми світового господарства: екологічні виклики, міжнародна злочинність, нелегальна міграція, конфлікт цивілізацій та ін..

Рекомендоване методичне забезпечення

Основна література

1. Гнатюк М.М. Потенціал політичної суб'єктності Європейського Союзу в сучасній системі міжнародних відносин / М.М. Гнатюк. – Житомир: Рута, 2013. – 316 с.
2. Європейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права / Інститут європейської політики (Берлін). переклад з нім: Заповіт, 2001.
3. Європейська інтеграція та Україна / за ред. В.Є. Новицького, Т.М. Пахомової, В.І. Чужикова. Навчально-методичний посібник. – К., Кельн, 2002.
4. Економіка Європейського Союзу: учебник / коллектив авторов; под ред. Р.К. Щенина. – М.: КНОРУС, 2012. – 560 с.
5. Чужиков В.І. Економіка зарубіжних країн: навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2005.
6. Европейская интеграция: учебник / под ред. О.В. Буториной. – М.: Издательский дом «Деловая литература», 2011. – 720 с.
7. Западно-европейские страны: особенности социально-экономических моделей / Под ред. В.П. Гутника. – М.: Наука, 2002.
8. Філіпенко А.С. Європейська інтеграція України: поточна ситуація, завдання та пріоритети державної політики / А.С. Філіпенко, О.В. Снігир. – Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2010. – 63 с.

Допоміжна література

1. Полтерович В. Стратегии модернизации, институты и коалиции / В. Полтерович // Вопросы экономики. – 2008. – № 4. – С. 4-24.
2. Киндзерский Ю. Экономическое развитие и трансформация промышленной политики в мире: уроки для Украины / Ю. Киндзерский // Экономика Украины. – 2010. – № 5. – С. 4-15.
3. Левковець О. Модернізація економіки України: зміст, умови, ризики / О. Левковець // Бізнес Інформ. – 2011. – № 10. – С. 4-9.
4. Рустамов Э. Принципы эволюционной модернизации переходных экономик / Э. Рустамов // Вопросы экономики. – 2009. – № 7. – С. 85-96.
5. Онищенко В. Модернізація як імператив розвитку України / В. Онищенко // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 4-14.
6. Бородіна О. Принцип компліментарності в міждисциплінарних дослідженнях економіки / О. Бородіна // Економіка і прогнозування. – 2015. – № 2. – С. 47-58.
7. Качала Т. Модернізація як необхідна умова економічної відбудови / Т. Качала // Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2011. – № 2. – С. 163-171.

8. Модернізація України. Визначення пріоритетів реформ. Проект до обговорення / [відп. ред. І. Коліушко, І. Бураковський, О. Сушко, Є. Захаров, Є. Бистрицький]; Мережа підтримки реформ. – К., 2009. – 123 с.
9. Бужимська К. Модернізація економіки: техно-логічно-структурний аспект / К. Бужимська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2009. – № 3. – С. 214-217.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. www.worldbank.org – офіційний сайт Світового Банку
2. www.mfa.gov.ua – офіційний сайт Міністерства закордонних справ України
3. www.wto.org – офіційний сайт Світової організації торгівлі
4. www.un.org – офіційний сайт Організації об'єднаних націй (ООН)
5. http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm – офіційний сайт Представництва Європейської Комісії в Україні
6. www.ukraine-eu.mfa.gov.ua — сайт співпраці України та ЄС
7. <http://www.me.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України
8. <http://www.nbuv.gov.ua/> – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

II. Плани практичних (семінарських) занять, завдання для лабораторних робіт, самостійної роботи

Зміст практичних (семінарських) занять та самостійної роботи
<p><i>Тема 1.</i> Економічна система та структура світового господарства:</p> <ul style="list-style-type: none"> - охарактеризувати типи економічних систем. Навести приклади країн за відповідністю; - охарактеризувати стадії економічного росту національних економік; - розглянути та охарактеризувати систему національних рахунків; - підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.
<p><i>Тема 2.</i> Модернізація: сутність, види, значення в сучасних трансформаційних зрушеннях та її ціннісний вимір:</p> <ul style="list-style-type: none"> - охарактеризувати теорії та підходи до розуміння «модернізаційні процеси»; - охарактеризувати глобальні проблеми світового господарства (з прикладами);

- підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

Тема 3. Становлення ринкових форм господарства країн ЄС:

- охарактеризувати промисловий переворот Англії, Франції, Німеччини: передумови, хід, наслідки;
- підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

Тема 4. Особливості економічних моделей нових членів ЄС (з 2004 р.):

- охарактеризувати модель «шокової терапії» Л. Бальцеровича;
- охарактеризувати модель «градуалізму»;
- виокремити та охарактеризувати проблеми формування оптимальної територіальної моделі Європейського Союзу;
- підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

Тема 5. Модернізаційний потенціал та чинники його формування країн ЄС:

- охарактеризувати чинники формування національної економіки країни ЄС (за вибором здобувача вищої освіти);
- здійснити економічну оцінку природних ресурсів країни ЄС (за вибором здобувача вищої освіти);
- підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

Тема 6. Світова валютна система і міжнародні валютно-грошові організації як чинник модернізаційних змін країни:

- охарактеризувати валютна політику, валютне законодавство, валютне регулювання країни ЄС (за вибором здобувача вищої освіти);
  - охарактеризувати міжнародні валютно-кредитні інститути сучасного світу;
- підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

Тема 7. Стратегії економічного розвитку країн ЄС:

- охарактеризувати можливість здійснення модернізаційних процесів (змін) в країнах ЄС (за вибором здобувача вищої освіти);
  - проаналізувати вплив тіньової економіки на економічну безпеку країн ЄС (за вибором здобувача вищої освіти);
- підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

Тема 8. Модернізація – сучасний тренд розвитку держав та суспільства:

- охарактеризувати модернізаційні зміни державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів;

- охарактеризувати соціальну політику країн ЄС в умовах модернізації економіки;
підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

Тема 9. Розвиток інтеграційних процесів в країнах ЄС:

- скласти порівняльну таблицю аналізу Європейської спільноти вугілля і сталі (ЄСВС) та Європейської спільноти з атомної енергетики (Євроатому), в якій розшифрувати аббревіатуру, вказати дату створення, основну мету та склад учасників;
- скласти порівняльну функціональну таблицю єдиної структури інститутів, що забезпечують розвиток європейської інтеграції: Європейська Комісія, Рада Європейських Спільнот, Європейський Парламент, Суд Європейських Спільнот, Європейська Рада;
підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

Тема 10. Сучасні проблеми та перспективи розвитку країн ЄС:

- знайти 10 визначень терміну «глобалізація» та здійснити їх порівняльний аналіз;
- визначте та охарактеризуйте глобальні цілі людства та проаналізуйте проблеми їх реалізації;
підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

III. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, після атестаційного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни

Контрольна робота не передбачена навчальним планом.

Засвоєння тем розділів (поточний контроль) здійснюється на семінарських заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Поточний контроль і оцінювання результатів навчання передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять:

- контроль та оцінювання активності роботи студента під час лекційних, семінарських/практичних занять;
- контроль та оцінювання якості підготовки та розробки проектних завдань;
- контроль засвоєння теоретичного/практичного матеріалу;

- контроль та оцінювання вмінь вирішувати ситуаційні та евристичні задачі;

- контроль та оцінювання вмінь проводити дослідження та презентувати їх.

Підсумковий контроль засвоєння матеріалу здійснюється по їх завершенню на основі проведення поточної контрольної роботи за темами. Завданням контролю є оцінювання знань, умінь та практичних навичок студентів, набутих під час вивчення тем.

Семестровий підсумковий контроль проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному даною програмою дисципліни.

Застосовуються такі методи контролю підготовки студентів:

- усні відповіді на семінарських заняттях;
- колоквіум;
- тестові завдання;
- виконання творчих завдань;
- розв'язування ситуаційних задач.

Оцінка успішності студента є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння окремих тем.

Критерії оцінювання:

- усні відповіді на семінарських заняттях, розв'язування ситуаційних задач – 1 б.

- виконання творчих завдань, презентацій та виступів – 3 б.

- поточна контрольна робота за темою (тестові завдання) – 2 б.

При вивченні кожної теми проводиться поточний контроль у формі усного опитування та виступів студентів. Студент може отримати від 1 до 6 балів за кожну тему. **Максимальна кількість балів поточного контролю – 60 балів.**

Якщо здобувач вищої освіти з поважної причини (та у інших випадках, що не суперечать Положенню про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна) був відсутнім на семінарських заняттях, то в нього є можливість отримати додаткові бали за умови виконання індивідуального завдання. Форма виконання – творче завдання на тему: «Порівняльна характеристика модернізаційних процесів двох країн ЄС (за вибором здобувача вищої освіти)».

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену. Загальна (максимальна) кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40 балів. Час виконання – до 80 хвилин

IV. Завдання семестрових екзаменів (письмових залікових робіт)

При вивченні кожної теми проводиться поточний контроль у формі усного опитування та виступів студентів. Студент може отримати від 1 до 6 балів за кожну тему. Максимальна кількість балів поточного контролю – 60 балів.

Максимальна кількість балів за екзамен складає 40 балів.

Відповідно, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни складає 100 балів.

Форма контролю – екзамен. Вміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей на екзамені:

Теоретичне питання – 12 балів

Творче питання – 16 балів

Теоретичне питання – 12 балів

Питання до іспиту

з дисципліни «Модернізаційні процеси в економіці країн ЄС»

1. Напрями регулювання модернізаційних процесів у сучасному світі.
2. Основні теорії модернізаційних процесів.
3. Модернізація державного управління в контексті європейських інтеграційних процесів.
4. Основні принципи теорії постмодернізації.
5. Політика і суспільство в епоху постмодерну. Основні принципи соціополітичного розвитку постсучасного суспільства.
6. Світовий фінансовий ринок, його структура і тенденції розвитку.
7. Сутність і форми міжнародного руху капіталу.
8. Міжнародний поділ праці: сутність, форми та критерії спеціалізації країн.
9. Основні тенденції економічного розвитку провідних держав в епоху Промислової революції.
10. Проблеми тіньової економіки країн ЄС.
11. Роль природно-ресурсного потенціалу в країнах ЄС.
12. Розвиток нових технологій та їх вплив на соціальну структуру і політичні механізми сучасного суспільства країн ЄС.
13. Роль інформаційного чинника в розвитку політичних процесів в епоху постмодерну країн ЄС.

14. Міжнародне енергетичне співробітництво як основний чинник функціонування світової економіки.
15. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Франції.
16. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Швеції.
17. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Чехії.
18. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Німеччини.
19. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Греції.
20. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Латвії.
21. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Австрії.
22. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Болгарії.
23. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Італії.
24. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Іспанії.
25. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Естонії.
26. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Польщі.
27. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Угорщини.
28. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Нідерландів.

V. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили (в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

– дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;

– дистанційно на платформі Zoom та Classroom проводяться практичні/семінарські, індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;

– аудиторно (за затвердженим розкладом занять) в обсязі у відсотках від відведених аудиторних годин практичних/семінарських занять за робочими начальними планами (проводяться до 30%) у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборонаю відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти екзамен в тестовій формі дистанційно на платформі Classroom.

Приклад екзаменаційного білету
Харківський національний університет імені В.Н Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Освітньо-кваліфікаційний рівень	<u>магістерський</u>
Спеціальність	291 <u>«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»</u>
Семестр	<u>1</u>
Форма навчання	<u>денна</u>
Навчальна дисципліна	<u>Модернізаційні процеси в економіці країн ЄС</u>

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Характеристика природно-ресурсного потенціалу Польщі. (12 балів)
2. Напрями регулювання модернізаційних процесів у сучасному світі. (16 балів)
3. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку економіки Франції. (12 балів)

Затверджено на засіданні кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Протокол № 1 від «28» серпня 2020 року

Завідувач кафедри _____
(підпис)

А.Ю. Парфіненко
(прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____
(підпис)

В.В. Баранова
(прізвище та ініціали)